

נמקום שער ועל הקלף נמקום נחושמו ואם שינה מה ומה פסל: ומ"ש ואם שינה וכתב בקלף בצד החיצון ובדוכסוטום בצד הפנימי בדיעבד כשר בס"ת. נראה שלמד מן ממה שכתב הרא"ש במחלת הלכות מוזה (סי' ו) יראה דכשרה בגויל כיון דכשרה גם אקלף דתפילין דוקא פסולים אגויל דהא אף בקלף אם שינה וכתב נמקום שער פסול אצל נמוזה דכשרה אדוכסוטום נמקום שער ואקלף נמקום שער לא שייך בה שינוי וכשרה גם אגויל נמקום שער כמו בדוכסוטום נמקום שער ע"כ. ומשמע ליה דהוא הדין לס"ת דכיון דכשר אקלף נמקום שער ואדוכסוטום נמקום שער לדעת המכשירים אף בדוכסוטום לא שייך מה שינוי וכן פסק בספר התרומה

ומ"ש ואם שינה וכתב בקלף בצד החיצון וכו'. טעמו כיון דס"ת כשר בקלף נצד הנשר ודוכסוטום נצד השער לדעת המכשירים ס"ת דוכסוטום א"כ לא שייך בה שינוי דה"ה איפכא נמי היכא דכתב נצד השער בקלף ונצד הנשר דוכסוטום דכשרה שכן כתב הרא"ש טעם זה גבי מוזה. וב"י הקשה על דברי רבינו דנמסכת סופרים לא משמע הכי אלא אף בס"ת פסולה נצד השער בקלף ונצד הנשר דוכסוטום והכי נקטינן לכתחלה דאין לקרות סו כשיש ספר תורה אחרת כשרה אצל אס אין שם ספר תורה אחרת אלא זו שנכתבה על ג' השער בקלף או לצד הנשר דוכסוטום קורין זו נצינור ומזכרין עליה ללא גרע מחומשין:

צד הבשר נקרא דוכסוטום וכותבין בו בצד החיצון שכלפי השער ואם שינה וכתב בקלף בצד החיצון ובדוכסוטום בצד הפנימי (יג) בדיעבד כשר בספר תורה. (יד) וקלפים שלנו יש להם דין קלף ונכתבין בצד הפנימי שכלפי הבשר: ד ירושלמי כתב חציה על גבי גויל (טו) וחציה על גבי קלף פסול אבל עשה חציה גויל (טו) וחציה על צבאים אף על פי שאינה מצוה מן המובחר כשר י: ה ספר תורה צריכה שרטוט ותניא במסכת סופרים הלכה למשה מסיני מסרגלין בקנה

ה ספר תורה צריכה שרטוט. סוף פרק קמא דמגילה (סוף דף ט"ז): דברי שלום ואמת (אסתר ט, ז) אמר רב אסי מלמד שמגילה צריכה שרטוט כאמיתה של תורה ופירש רש"י כס"ת עלמו שרטוט הלכה למשה מסיני, וכתב הרא"ש דהכי משמע בירושלמי וסמ"ג נמי כתב דהכי פירש ר"י וכן כתב הרמב"ם פ"ז מהלכות ספר תורה: ומ"ש רבינו ותניא מסרגלין בקנה וכו'. כלומר דמהך צרימא נמי שמעינן דספר תורה צריך שרטוט הלכה למשה מסיני דסרגול היינו שרטוט. ור"י דמפרש כפירוש רש"י דספר תורה צריך שרטוט קשיא ליה אמאי לא הזהירו צפרק קמא דמגילה דצריכה שרטוט בקנה, ומיך דלאו דוקא קנה דהוא הדין סכין או כל כיוצא בה דמצי לשרטוטי בה מותר לשרטט בו ולהכי קאמר בסתם ובצרימא דמסכת סופרים לא אמא אלא לאפקוקי עופרת וכיוצא בו שזנבע:

סימן קנ"ד דבס"ת ומוזה צריך לכתוב לכתחלה גויל ודוכסוטום נצד שחור או בקלף נצד לנן ואם שינה כשר שהרי כשרים הם על שיניהן כיון נצד שער כיון נצד שער דהא דקמני שינה מה ומה מיירי דוקא בתפילין ע"כ: ואני ממה דהא נמסכת סופרים פ"ק (ה"ד) משמע דהא דקמני שינה מה ומה פסול אספר תורה נמי קאי דהכי מיתניא התם כותבים על הקלף נמקום שער ועל הגויל נמקום שער ואינו ראוי לשנות הלכה למשה מסיני שאם שינה מה ומה אין קורין בו ע"כ ומדסיים אין קורין בו משמע ודאי דבספר תורה מיירי. ועוד קשה דאי אפשר דלתפילין לחוד קאי דכיון דאינם כשרים אלא על הקלף היכי שייך למיתני בהו לחוד שינה מה ומה. וכן נראה מדברי הרמב"ם (פ"א ה"ט) וסמ"ג (שם) דבס"ת ומוזה נמי אם שינה פסול (ג). ומיהו המרדכי כתב בהלכות קטנות (שם) דלא קיי"ל כמאן דאמר שינה מה ומה פסול אלא כרבי אחאי דפליג עליה

ומכשר צפרק המוילא והקומץ: ומ"ש וקלפים שלנו יש להם דין קלף וכו'. כן כתבו החוספות צפרק המוילא אין (שם) ולאפקוקי מדברי האומר שקלפים שלנו הם דוכסוטום לפי שמגרררים האומנים המתקנים אותם קליפתו העליונה ונשאר הדוכסוטום דא"כ היאך כותבין עליהם תפילין דאין נכתבין אלא על הקלף אלא ודאי קלף הם שמה שמגרררים קליפתו העליונה אינו אלא כדי מה שצריך לתקנו ולהחליקו ואפילו אם היו חולקים העור לשנים היה צריך לגרר ממנו כן ומצד הנשר היו גוררין הרבה עד שאין נשאר אלא הקלף בלבד וכן כתבו הרא"ש (ה"ל ס"ת ס"ס ה) וספר התרומה וסמ"ג (שם) והגהות מיימון (שם):

ד ירושלמי כתב חציה על גבי גויל וכו'. צפ"ק דמגילה (שם) וכתבוהו הר"ף (ה"ל ס"ת ד). והרא"ש צפ"ק הלכות ס"ת (סי' יט) לא יחא כותב חציו על העור וחציו על הקלף. ועור היינו גויל וקרי ליה עור לפי שהוא שלם ומשמע לרבינו דאם כתב כן פסול וכן פסק הרמב"ם צפ"ז מהלכות ס"ת (ה"ד): ומ"ש אבל עשה חציה גויל וחציה צבאים אע"פ שאינה מצוה מן המובחר כשר. ג"ו ירושלמי שם וכתבו הרא"ש צפ"ק הלכות ס"ת: כתבו החוספות צפרק המוילא אין (עט: ד"ה תפילין) שהספרים נכתבים על גבי שאלנו מחוק דדוקא על גבי יייר מחוק פסול ס"ת נמסכת סופרים (פ"א ה"ה):

ה ס"ת צריכה שרטוט. צפ"ז דמגילה (טו): אמר רב אסי מגילה צריכה שרטוט כאמיתה של תורה ופירש רש"י כס"ת עלמו והחוספות כתבו צפרק הקומץ (מנחות לב: ד"ה הא) שר"ת (ספר הישר סי' קד) דקדק מסוגיית ההלכה דס"ת אין צריך שרטוט ואמיתה של תורה אינו ר"ל ס"ת דפירש רש"י אלא היינו מוזה, ומאה דמניא נמסכת סופרים כל יריעה שאינה מסורגלת פסולה יא ועוד אמרין התם (פ"א ה"ה) מסרגלין בקנה אין ראייה דדילמא בשרטוט העליון איירי דאסור לכתוב ג' חיצות בלא שרטוט ומכל מקום אומר ר"ת דעובד לשרטט הס"ת ליישר

דרכי משה

(ג) ובאורח חיים סימן ל"ב (לב). כתב דכן הסכימו כל הפוסקים. וכתב באור זרוע דאם שינה בהקלפים שלנו וכתב במקום שער פסול וכן עשה ר"ת מעשה עכ"ל אור זרוע בהלכות תפילין (ח"א סי' תקמ):

פרישה

הכתיבה הוא נמקום שהיו מחוברין יחד כשהיה העור שלם וגם יש סימן לזה מ"ש (משלי כה, ג) כבוד ה' הסתר דבר דהיינו נמקום סתר שנחלקו מהדדי שם יהיה כבוד ה' (מרדכי ה"ק סי' מתקנות): (יג) בדיעבד כשר בס"ת. פירוש משום דבספר תורה מנינו אפילו לכתחלה כותבים נצד החוץ כגון גויל ודוכסוטום וכן נצד פנימי בקלף לכן אפילו אם שינה בקלף ודוכסוטום כשר מה שאין כן בתפילין שאסור לכתוב כי אם אקלף נמצא שלא מנינו בהן נצד כשרות נצד חוק. אשירי: (יד) וקלפים שלנו יש להן דין קלף

וכו'. לאפקוקי מהאומרים שהם דוכסוטום לפי שמגרררים האומנים המתקנים אותן קליפתו העליונה ונשאר הדוכסוטום דמה שמגרררים הוא אינו אלא כדי מה שצריך להחליקו ומצד הנשר הם מגרררים הרבה עד שלא נשאר שם אלא הקלף לבד. ג"ו: (טו) וחציה על גבי קלף פסול. משום דהו כשני ספרים: (טו) וחציה צבאים. פירוש והוא הכל גויל וז"ל מורי ורבי (מהרש"ל בבאורו לטור סי' רעא ד"ה בסופה) נראה לי כמו לצבאים וכן אמר ירושלמי פרק קמא דמגילה וז"ל אצל כותב תליה על עור נהמה טהורה

הגהות והערות

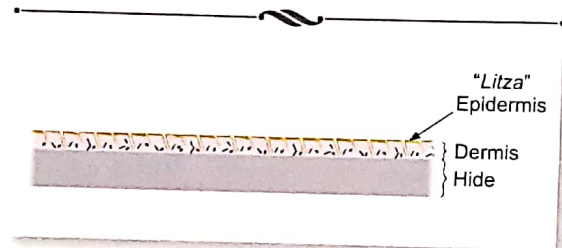
[ז] כ"ה בכל הדפוסים. בכת"י הגירסא, אבל "עושה" חציה גויל וחציה צבאים אע"פ שאינה מצוה מן המובחר, ולא גרסו תיבת "כשר": [יא] הפעדני יר"ט (ה"ל ס"ת סי' ז אות ד) דבר שלא מצא תימרא זו במסכת סופרים. אך ב"שלושה ספרים נפתחים" (למברג תר"ו) מובא זה בשם מסכת סופרים ב' פ"א ה"ט,]

Q12 WHAT DOES IT mean when someone recommends that the *klaf* be "lo megurad"?

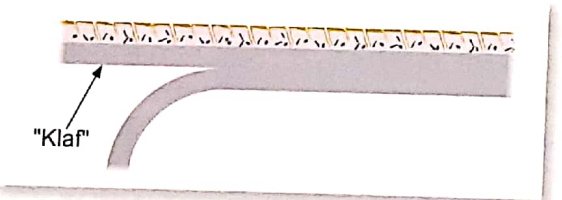
A LITERALLY, *LO MEGURAD* means *not scraped*. Let us explain what this is referring to.

When an animal is skinned, we are left with the hide. The hide of a cow is very thick, and is made up of a number of layers:

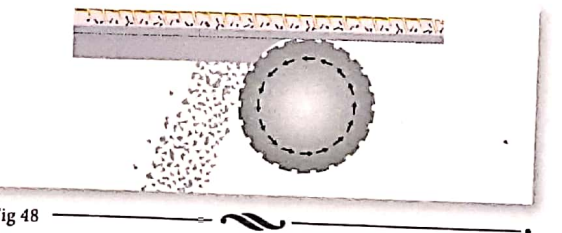
- ◆ The thin outer layer under the hair (the *litza* – epidermis). [Fig. 43]

• Figs 43 - 45

• Fig 46 - 47

• Fig 48

- ◆ The thick layer beneath (dermis) that is full of veins, arteries and other fatty substances. [Fig. 44]

- ◆ The smooth inner layer of the hide. [Fig. 45]

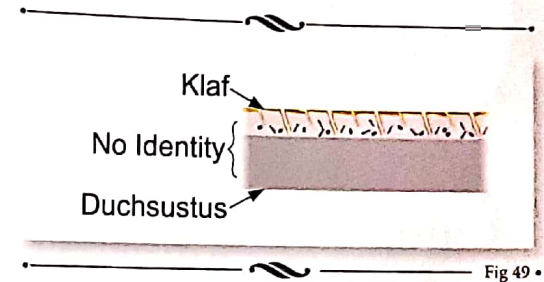
In olden times, the hides would be split in two. [Fig. 46] *STA" M* would be written on the inside of the outer layer. [Fig. 47] This is what we call "*klaf*."

Nowadays, we are not experts in the art of splitting the hide in two. Therefore, we simply scrape away the entire inner layer until we reach that same spot – the inside of the outer layer. [Fig. 48] (The *litza* is scraped off as well.) Consequently

we are writing *STA" M* on the same part of the hide where *sofrim* always wrote in the past.

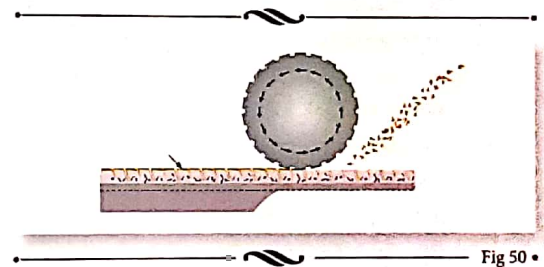
All this is based on the understanding that the *outer half* of the hide is called *klaf*, while the *inner half* of the hide is what Chazal referred to as *duchsustus*, which may not be written on.

However, the *Chayei Adam*¹¹¹ (R' Avraham Danzig, 1748–1820) did not agree that the *outer half* is *klaf* while the *inner half* is *duchsustus*. Rather, he maintained that only the *outer thin layer* is *klaf*, and only the *smooth inner layer* is *duchsustus*. Therefore, the thick, fatty middle layer, having no identity of its own, is associated with whatever it is attached to. [Fig. 49]

• Fig 49 •

Hence, according to the *Chayei Adam*, if the top, outer thin layer is scraped off [Fig. 50], we no longer have *klaf*. According to the other *poskim*,¹¹² however, even if the outer thin layer is scraped off, we are still writing on *klaf* (as long as we are writing on the inside of the *outer half*).

• Fig 50 •

The definition of *klaf* "*lo megurad*," then, is: *klaf* which has not had the outer thin layer scraped at all, in accordance with the opinion of the *Chayei Adam*.¹¹³

111 כלל יד נשמת אדם אות ג.

112 שו"ת חתם סופר או"ח סי' ג; שו"ת חסד לאברהם ה"א סי' ד.

113 כל מה שכתבתי כאן אינה אלא טיפה מן ים התלמוד בסוגיא זו ואינו נכון בכל פרטיו לכל הדעות ולכל השיטות בזה, וא"א לפרש הכל בלי קונטרס נפרד. ומי שרוצה לעיין בזה צריך ללמוד כל הענין כדבעי, וע"כ כתבתי רק מה שנוגע לעיקר ההלכה למעשה ובאופן הכי פשוט שאפשר הגם שאינו מוסכם לכל הראשונים והאחרונים.

CHAPTER 2
There are many who are careful to buy only *klaf lo megurad* (in spite of its additional cost) because all opinions agree that this *klaf* is *mehudar*.¹¹⁴

Q **13** I DECIDED TO buy "*klaf avodas yad - lo megurad*." When I called the *sofer* to place the order, however, he asked me if I also wanted the *klaf* to be "*zeese klaf*." What in the world is *zeese klaf*?

A LITERALLY TRANSLATED, **ZEESE** *klaf* means *sweet parchment*.

Years ago, when a *sofer* wanted to make *klaf*, he would find a *shochet* who had recently slaughtered an animal. After buying the hide, he would then begin the *ibbud* process to create the *klaf*.

Nowadays, when the *klaf* industry has become a multimillion-dollar business, a large portion of the hides are imported (to Eretz Yisrael and America) from foreign countries. These hides are sent by boat, and are often in transit for extended periods of time. It is common practice, therefore, that before shipping the hides, they are salted to prevent spoilage.

Generally, the salting is done by non-Jews working in the slaughterhouse. This is because the hides used to make *klaf* do not need a proper *shechitah*, and only have to be from a kosher animal.

114 עיין ביאור הלכה סי' ל"ב סעי' ז' ד"ה לתקנו ולהחליקו דהביא המחלוקת ח"א וחת"ס ולא הכריע. ודעת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלכתחילה יש לחשוש לדעת החיי אדם וכן נראה ממש"כ בשו"ת אור לציון ח"ב פרק מ"ד אות כ"ה ובהערה שם, אבל דעת הבד"ץ של העדה החרדית בירושלים היא לא להקפיד בזה. וע"ע שו"ת שבט הלוי ח"י סי' קע"ה שגם מיקל בזה. אבל ע"ש אות ה' ד"ה וע"כ שחד מהתנאים להקל היא "אם נכון הדבר שבלי הסרת הליצה יתכן שמתקלקל הכתב ע"י סדקים", וקאי אמה שכתב לפני זה "שסופרים מומחים מענה בפיהם דקשה להם הכתיבה אם לא נגררת קליפה כלל, וטענתם שאם מה שנקרא ליצה עדיין בקלף קשה גמישת הקלף, והסופרים החשובים ומומחים מעידים מנסיונם שמתהווים סדקים בדיו מקשיות קלף הפרשיות של ראש שנפסלו תוך זמן קצר מכתיבתם", עכ"ל. ותשובה זו נכתבה בשנת תשס"א. ועתה המציאות אינה כן, ונמצא בשוק קלף עבודת יד לא מגורד שהוא דק ורך מאד והרבה סופרים מומחים כותבים עליו בלי בעיות של סדקים באותיות. ומעיד אני שכבר ראיתי הרבה פרשיות של ראש מלא סדקים שנכתבו בקלף מכונה מגורד. ובזמנינו אין הענין של סדקים באותיות שייך כלל למגורד או לא מגורד אלא תלוי רק ביכולת הסופר לבחור קלף רך וטוב. וכן שמעתי ממו"ר הגאון הרב מרדכי פרידלאנדר שליט"א.
וע"ע מש"כ בהערה 99, וק"ו בזה.